

МОДЕЛЬ ФОРМУВАННЯ ЕТНОКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИКИ І ХОРЕОГРАФІЇ З КНР У ВИЩИХ ПЕДАГОГІЧНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ УКРАЇНИ

У статті розглядається модель формування етнокультурної компетентності майбутніх учителів музики і хореографії з КНР у вищих педагогічних навчальних закладах України. Подана характеристика її основних структурних компонентів, а саме: мета, принципи, компоненти, етапи формування зазначеного утворення (теоретико-аналітичний, навчально-організаційний, підсумково-результативний). Автор висвітлює педагогічні умови, критерії та показники, рівні сформованості етнокультурної компетентності майбутніх педагогів, а також методи, форми та засоби, необхідні для формування досліджуваного феномену в майбутніх учителів музики і хореографії з КНР у вищих педагогічних навчальних закладах України.

Ключові слова: модель, формування, етнокультурна компетентність, фахова підготовка.

В статье рассматривается модель формирования этнокультурной компетентности будущих учителей музыки и хореографии с КНР в высших педагогических учебных заведениях Украины. Дана характеристика ее основных структурных компонентов, а именно: цель, принципы, компоненты, этапы формирования указанного образования (теоретико-аналитический, учебно-организационный, итогово-результативный). Автор освещает педагогические условия, критерии и показатели, уровни сформированности этнокультурной компетентности будущих педагогов, а также методы, формы и средства, необходимые для формирования исследуемого феномена в будущих учителей музыки и хореографии с КНР в высших педагогических учебных заведениях Украины.

Ключевые слова: модель, формирование, этнокультурная компетентность, профессиональная подготовка.

The article examines the model of formation of the future ethnocultural competence of future music teachers and choreographers from the PRC in higher educational institutions of Ukraine. The characteristic of its main structural components is given, namely: purpose, principles, components, stages of formation of the specified formation (theoretical-analytical, educational-organizational, summary-productive). The author highlights pedagogical conditions (actualization of the value attitude of future teachers of music and

choreography from China to the acquisition of ethno-cultural competence, the creation of an ethno-tolerant environment in the educational process of higher educational institutions, the implementation of a person-oriented approach in the process of forming the ethnocultural competence of future music teachers and choreography from the PRC in higher pedagogical educational institutions of Ukraine), criteria (inductive, cognitive-operational, personality-behavioral), levels of ethnocultural formation the skills of future teachers (high, sufficient, average, low), as well as the methods, forms and means necessary to form the investigated phenomenon of future music teachers and choreographers from the PRC in higher educational institutions of Ukraine.

Key words: *model, formation, ethno-cultural competence, vocational training.*

В умовах багатонаціональної держави виникає соціальна потреба в формуванні полікультурної особистості, яка одночасно поєднує в собі орієнтацію на етнокультурні духовні цінності і толерантність, а також здатність до міжкультурного конструктивного діалогу і партнерства. Освітній простір більшості сучасних держав являє собою різноманіття різних взаємоіснуючих культур і культурних традицій.

Концептуальні положення сучасної освіти закріплюють думка про те, що педагогічні реалії сьогодення, з одного боку, вимагають враховувати в освіті етнокультурний фактор, з іншого – створювати умови для пізнання і розуміння культур інших народів багатонаціональної держави. У зв'язку з цим сучасна школа повинна надати можливість учням для вивчення своїх витоків, а також познайомити з представниками інших етносів і етнічних груп. При цьому, формування етнокультурної компетентності учнів можливо при особливій ролі освітнього закладу, в якому закладаються основи культурного розвитку, моральних якостей і установок, набувається досвід взаємодії і діяльності. Відтак, проблема формування етнокультурної компетентності майбутніх учителів музики і хореографії з КНР у вищих педагогічних навчальних закладах України є актуальною для сучасної педагогіки, теорії і практики навчання та виховання.

Різним аспектам проблеми формування етнокультурної компетентності присвячені роботи О. Белінської, О. Белової, Б. Дякієвої, Т. Поштарєвої, О. Романової, Т. Стефаненко, В. Шаповалова та ін.

Проблеми адаптації людини до нового соціокультурного середовища отримали своє висвітлення в працях зарубіжних вчених Дж. Бери, Г. Тріандіса та ін. Інтерес в контексті даної статті представляють праці І. Баєва, С. Дерябо, Н. Крилової, В. Петровського, В. Левіна, що розкривають роль освітнього середовища в становленні особистості. Важливу роль в роботі зіграли концепції етнічної толерантності, відображені в працях О. Асмолова, Л. Ільченко, Н. Лебедевої, Ю. Політова, М. Плізента.

Для розуміння сутності феномену етнокультурної компетентності, цінними в руслі нашого дослідження є роботи таких педагогів і психологів, як Н. Арзамасцева, Л. Зубарєв, Г. Поторочин, В. Рошупкін, С. Серяков, Т. Стефаненко, С. Федорова, J. Berry, P. Pedersen, T. Cross, I. Krause та ін. Важливе значення мають роботи І. Арабова, К. Ахіярова, Г. Волкова, О. Мукаєвої, Т. Пігілової, які стосуються проблем професійної підготовки педагога до діяльності в поліетнічному середовищі.

Мета статті – охарактеризувати модель формування етнокультурної компетентності майбутніх учителів музики і хореографії з КНР у вищих педагогічних навчальних закладах України.

Як відомо, моделювання – це наукова теорія побудови і реалізації моделей, за допомогою яких досліджуються явища і процеси в природі і суспільному житті. За своєю природою модель – є умовним зображенням об'єкта, що відбиває його найістотніші характеристики, які необхідні для проведення дослідження. Будь-яка модель виконує прогностичну функцію, без якої побудова її була б недоцільною для теорії та практичного використання [3].

За характером моделей виділяють наочне|предметне| (дослідження спирається на модель, яка відтворює певні|геометричні, фізичні, динамічні або функціональні характеристики об'єкта моделі) і знакове моделювання (моделями служать схеми, креслення, формули тощо) [5].

Моделювання є одним з методів наукового дослідження, яке широко застосовується в педагогіці і за своєю природою є інтеграційним, оскільки дозволяє в педагогічному дослідженні об'єднати емпіричне і теоретичне, тобто поєднувати в ході вивчення педагогічного об'єкта експеримент з побудовою логічних конструкцій і наукових абстракцій.

Під функціональною моделлю формування етнокультурної компетентності майбутніх учителів музики і хореографії з КНР у вищих педагогічних навчальних закладах України розуміємо структуру, яка містить мету, принципи, компоненти досліджуваного конструкту, етапи формування досліджуваного феномена, критерії та показники етнокультурної компетентності майбутніх педагогів, педагогічні умови, методи, форми та засоби реалізації, результат.

Метою функціональної моделі є формування в майбутніх учителів музики і хореографії етнокультурної компетентності під час фахової підготовки у ВНЗ України. Вона визначає характер процесу формування досліджуваного утворення та саме від неї відбувається рух до конкретизації смислу та спрямованості усіх інших компонентів. Компоненти характерні тим, що визначають наявність у цьому процесі «людського фактору» – це педагог та студенти. Відношення компонентів процесу формування етнокультурної компетентності взаємодіють між собою в підпорядкуванні, ієрархії, залежності.

Одним із важливих компонентів функціональної моделі є принципи

навчально-виховного впливу, на основі яких здійснюється формування етнокультурної компетентності майбутніх учителів музики і хореографії з КНР. Так, найбільш продуктивними для здійснення цієї діяльності, на нашу думку, є принципи позитивного відношення до культурного різноманіття, культуровідповідності, діалогу, полілінгвізму, комплексності.

Так, згідно з принципом позитивного відношення до культурного різноманіття, робота ведеться не стільки над розширенням знань студентів про інші етнокультури, скільки над ставленням майбутніх педагогів до інших культур взагалі. Відповідно до цього, метою являється не вивчення якомога більшої кількості етнічних культур, а усвідомлення їх реальної безлічі. Відповідно, спочатку у майбутніх учителів музики і хореографії з КНР формується готовність визнавати етнокультурні відмінності як норму і щось неодмінне і позитивне, яка далі перетворюється в здатність до міжетнічного розуміння, діалогу і успішної взаємодії.

Принцип культуровідповідності обумовлений об'єктивним зв'язком людини з культурою як системою цінностей. При цьому, зазначений принцип розглядає освітнє середовище з позицій наявності в ньому фактора національної своєрідності і насичення його етнокультурним змістом. Згідно з даним принципом у дослідженні враховується конкретне соціокультурне середовище, в якому народилася і росла людина і в якому триває її соціалізація, національно-психологічні особливості суб'єктів освіти. У той же час цей принцип не виключає необхідності залучення студентів до загальнолюдської культури. Згідно з принципом культуровідповідності враховується престиж загальнолюдських цінностей культури, використовуються цінності і норми загальнолюдських і національних культур.

Принцип діалогу передбачає плюралізм і різноманітність поглядів, безліч значень, аспектів розгляду. Він передбачає вільний обмін думками між учасниками експерименту, підсумком якого є формування спільної позиції або точки зору щодо будь-якого явища, процесу. При цьому, діалог розглядається не тільки як спосіб засвоєння знань і отримання інформації, він також є функціонуючою базою для розвитку і взаємодії культур. Принцип діалогу, що розглядається з позицій взаємодії між етносами, позначає визнання і повагу будь-яких етнокультур в структурі культур світу. Діалогічність культур виникає в створенні нового, без знищення колишнього, в сполученні з іншим, у прагненні до взаємного розуміння і визнання за культурами відносної істинності.

Принцип полілінгвізму полягає в освоєнні студентами рідної, державної і міжнародної (іноземної) мови. Так, рідна мова, будучи культурним надбанням, виступає як засіб пізнання культури свого народу. Відповідно, знання рідної мови є значним фактором збереження і розвитку етнічної культури, а значить і народу. У той же час, для іноземних студентів важливу роль у розвитку їхньої особистості і здійсненні її творчих

потенціалів виконує державна мова країни, де вони перебувають і навчаються, тобто українська, як мова міжнаціонального спілкування, володіння якою забезпечує розширення освітніх і культурних перспектив студентів, долучає останніх до досягнень української науки і культури. В поліетнічному світі певну роль виконує й мова інших світових спільнот. Вивчення інших мов дає можливість не тільки сформувати лінгвістичну компетенцію, а й познайомити студентів з культурою народів, країн мов, що вивчаються, що в кінцевому підсумку сприяє формуванню етнокультурної компетентності особистості.

Принцип комплексності передбачає формування етнокультурної компетентності майбутніх учителів музики і хореографії з КНР на пізнавальному, емоційному та поведінковому рівнях. Обираючи зазначений принцип враховувалось, що зміст, форми і методи формування етнокультурної компетентності ефективні насамперед тоді, коли набуті студентами етнокультурні знання є інструментом, що допомагає їм здійснювати творчу діяльність в міжетнічній сфері при цьому не відчуваючи негативної емоційної напруженості при взаємодії з представниками іншої культури.

Компонентами етнокультурної компетентності майбутніх учителів музики і хореографії з КНР у дослідженні виступили: мотиваційний, когнітивний, діяльнісний.

Мотиваційний компонент досліджуваного утворення виявляє стимулюючий вплив на ефективне оволодіння студентами-майбутніми вчителями музики і хореографії з КНР етнокультурною компетентністю, є джерелом інтелектуальної активності, стимулює особистість до подальшого професійного розвитку.

Когнітивний, який складається з етнокультурних знань, вмінь та навичок, що забезпечують конструктивну міжнаціональну взаємодію та трудову поведінку в неоднорідному етнокультурному середовищі, дає можливість студентам з КНР ефективно здійснювати педагогічну діяльність, що базується на інтеріоризації ідей етнокультури та міжнаціональної взаємодії.

Діяльнісний компонент досліджуваного утворення включає особистісні якості, необхідні для успішного формування етнокультурної компетентності майбутніх учителів музики і хореографії з КНР. Серед них ми розглядаємо адекватну особистісну та професійну самооцінку, у тому числі самооцінку етнокультурної компетентності; позитивну етнічну ідентичність; вміння вести міжкультурний діалог та організувати міжетнічну взаємодію.

Визначені наукові підходи дали можливість виокремити етапи формування етнокультурної компетентності: теоретико-аналітичний, навчально-організаційний, підсумково-результативний.

Перший етап – теоретико-аналітичний – передбачав обґрунтування

педагогічних умов, критеріїв, показників та рівнів сформованості досліджуваного утворення. Зазначені в моделі педагогічні умови покладені в основу розробки експериментальної методики формування етнокультурної компетентності майбутніх учителів музики і хореографії з КНР. На нашу думку, формування досліджуваного явища буде більш ефективним, якщо в цей процес включити наступні педагогічні умови: актуалізація ціннісного ставлення майбутніх учителів музики і хореографії з КНР до оволодіння етнокультурною компетентністю; створення етнотолерантного середовища в навчально-виховному процесі ВНЗ; реалізація особистісно-орієнтованого підходу в процесі формування етнокультурної компетентності майбутніх учителів музики і хореографії з КНР у вищих педагогічних навчальних закладах України.

Для виявлення рівня сформованості етнокультурної компетентності майбутніх учителів музики і хореографії з КНР ми визначили критерії (спонукальний, когнітивно-операційний, особистісно-поведінковий), які дадуть можливість отримати інформацію про початковий стан сформованості у студентів досліджуваного феномену. До кожного критерію підбрали відповідні показники. Так, спонукальний критерій формування етнокультурної компетентності у майбутніх учителів музики і хореографії з КНР розкривався через такі показники: усвідомлення важливої ролі етнокультурної компетентності педагога в умовах полікультурного середовища; потреба в міжкультурній комунікації та виражена позиція співробітництва; усвідомлення принципів толерантності як пріоритетних у процесі професійної взаємодії.

Когнітивно-операційний критерій формування етнокультурної компетентності у майбутніх учителів музики і хореографії з КНР у процесі фахової підготовки представлений такими показниками: наявність етнокультурних знань; сформованість вмінь та навичок, що забезпечують конструктивну міжнаціональну взаємодію та трудову поведінку в неоднорідному етнокультурному середовищі; здатність вести міжкультурний діалог та організовувати міжетнічну взаємодію.

Особистісно-поведінковий критерій формування етнокультурної компетентності у майбутніх учителів музики і хореографії з КНР розкривався через такі показники: адекватна особистісна та професійна самооцінка, у тому числі самооцінка етнокультурної компетентності; позитивна етнічна ідентичність; вираженість професійної позиції, що базується на інтеріоризації ідей етнокультури та міжнаціональної взаємодії.

Для виявлення рівня сформованості етнокультурної компетентності у майбутніх учителів музики і хореографії з КНР під час фахової підготовки за всіма показниками визначили такі рівні: високий, достатній, середній, низький.

З урахуванням даних першого етапу, було виділено другий – навчально-організаційний. За змістом він пов'язаний з усвідомленням і

осмисленням майбутніми учителями музики і хореографії з КНР понять, найбільш значущих психолого-педагогічних явищ, що впливають на процес формування етнокультурної компетентності, варіативності її зв'язків і відношень.

Так, навчально-організаційний етап моделі складають використані методи, форми і засоби роботи, які засновані на толерантному та демократичному стилі взаємодії, спрямовані на підвищення професійного рівня майбутніх фахівців, що базується на інтеріоризації ідей етнокультури та міжнаціональної взаємодії.

Серед них:

- методи: творчі завдання (ділові ігри «Конфлікт „нападника» і «того, хто захищається»; «Вирішення конфліктної ситуації в групі»; вправи «Рукостискання або уклін»; «Добрий день, шалом, салют!»; «Девіз»; «Привітайся ліктями»); написання твору-есе; написання реферату; створення мультимедійної презентації;

- форми: форум «Палітра мов та культур»; спецкурс «Етнокультурні основи професійної діяльності майбутніх учителів музики і хореографії з КНР»; «Клуб знавців етнопедагогіки та етнопсихології»; лекції (лекція-диспут, лекція-демонстрація), семінари (оргдіалог, евристична бесіда, семінар-аукціон, круглий стіл); виставки книг; фотовиставка «Мій світ»; кураторські години;

- засоби: навчальні посібники; навчальні програми; технічне устаткування (комп'ютери, презентаційне обладнання); тематичний план роботи спецкурсу «Етнокультурні основи професійної діяльності майбутніх учителів музики і хореографії з КНР».

Підсумково-результативний етап мав за мету дослідити динаміку формування етнокультурної компетентності у майбутніх учителів музики і хореографії з КНР. Для отримання даних про динаміку формування етнокультурної компетентності ми використали методику констатувального етапу експерименту. На основі порівняльного аналізу критеріїв за всіма показниками робилися висновки, вибудовувалася індивідуальна програма навчально-пізнавальної та педагогічної діяльності майбутніх учителів музики і хореографії з КНР, прогнозувався результат.

Таким чином, застосування зазначених у моделі принципів, умов, методів, форм і засобів роботи покликане сприяти інтенсифікації процесу формування етнокультурної компетентності майбутніх учителів музики і хореографії з КНР у вищих педагогічних навчальних закладах України.

Як виявили результати дослідження, модель формування етнокультурної компетентності майбутніх учителів музики і хореографії з КНР є дієвим засобом удосконалення професійної підготовки педагогів у вищих педагогічних навчальних закладах України і, відповідно, підвищення їх конкурентоспроможності на ринку освітніх послуг.

Щодо перспектив подальших досліджень у цьому напрямі, вони

полягають у простеженні індивідуальних особливостей студентів у процесі формування етнокультурної компетентності, забезпеченні наступності формування зазначеного феномену на різних освітньо-кваліфікаційних рівнях.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Арзамасцева Н. Г. Формирование этнокультурной компетентности будущих социальных педагогов в вузе текст: Автореф. дис. ... канд. пед. наук / Н. Г. Арзамасцева. – М., 2000. – 18 с.
2. Афанасьева А. Б. Этнокультурное образование: сущность, структура содержания, проблемы совершенствования / А. Б. Афанасьева // Знание. Понимание. Умение. – 2009. – №3. – С. 189–195.
3. Грабовецький Б. Є. Основи економічного прогнозування / Б. Є. Грабовецький. – Вінниця: ВФ ТАНГ, 2000. – 162 с.
4. Поштарева Т. В. Педагогические условия формирования этнокультурной компетентности и толерантности детей: монография / Т. В. Поштарева. – Ставрополь: СКИПКРО, 2005. – 112 с.
5. Философский энциклопедический словарь / [Гл. редакция: Л. Ф. Ильичев, П. Н. Федосеев, С. М. Ковалев, В. Г. Панов]. – М.: Сов. Энциклопедия, 1983. – 840 с.